

УДК 316.334

Зміни цінностей студентської молоді в умовах українських реалій

І.В. ШАПОШНИКОВА

Херсонський державний університет, м. Херсон, E-mail: inpis5959@mail.ru

Авторське резюме

У статті проаналізовано взаємозв'язок під час формування трудових та професійних цінностей студентської молоді у процесі соціальної взаємодії із безпосереднім оточенням протягом періоду здобуття молоді людиною освіти. Автор розглядає гіпотези Р.Інгельхарта щодо радикальних змін цінностей, погляди С. Фланагана про існування не однієї, а двох ціннісних площин у суспільній свідомості, виокремлює низку проблем, котрі перешкоджають інтеграції молоді до соціальних структур та процесів. Звернено увагу на те, що процеси суспільної постмодернізації також поглиблюють диференціацію, що додатково посилює проблему трудової соціалізації та інтеграції. З огляду на це варто говорити про необхідність подолання дезінтегративних тенденцій і виходу з конфліктної ситуації в межах окремих соціальних груп (у першу чергу в міжпоколінському розрізі).

Аналізуючи думки Т. Парсонса, констатовано, що повною мірою про інтеграційні процеси в такому разі говорити не можна, адже стан інтегрованості припускає наявність упорядкованих безконфліктних відносин усередині соціальної системи, основними найважливішими характеристиками якої визнається «стабільність» і «соціальний порядок». Окреслені нами соціальні процеси навпаки поглиблюють конфліктність у соціальній системі (через скорочення попиту на працю в кризових економіках, до якої можна віднести економіку України). При цьому відсутність інтеграції взагалі унеможлиблює конкуренцію молоді на ринку праці. Відтак вочевидь існують (або мають існувати) інші, відносно безконфліктні форми соціальної взаємодії, соціальної інтеграції до праці та трудової соціалізації. Відтак процеси суспільної постмодернізації також поглиблюють диференціацію, що додатково посилює проблему трудової соціалізації та інтеграції. Також значення набуває збереження цілісності й стабільності суспільства в цілому шляхом пошуку системоутворювальних інтегративних соціальних механізмів. Вочевидь дефіцитна праця (що стала дефіцитом унаслідок економічної кризи) таким ресурсом виступати не може. Тому основною детермінантою стабілізації має виступати керованість суспільних конфліктів (протиріч), яких уникнути неможливо.

Констатовано, що зазвичай відповідальність за безуспішні інтеграційні процеси покладається на соціальний інститут освіти, що не створює достатніх умов для реалізації професійних можливостей молоді (дає неякісні знання, не забезпечує якісної практики тощо), перешкоджає її самореалізації, сприяючи тим самим її соціальному виключенню.

Ключові слова: трудові та професійні цінності, студентська молодь, інститут освіти, українські реалії.

Changes in values of students in terms of Ukrainian realities

I.V. SHAPOSHNYKOVA

Kherson state university, Kherson, Ukraine, E-mail: inpis5959@mail.ru

Abstract

The article analyzes the relationship during the formation of human and professional values of students in the process of social interaction with the immediate environment over a period of a young man getting education. The author examines R. Inhelhart's hypothesis about a radical change of values, S. Flanagan's attitudes of the existence of not one but two values planes in the public mind, identifies a number of problems that affect the young people integration into social structures and processes. Attention is paid to the fact that the processes of social postmodernization also enhances differentiation, which further exacerbates the problem of labor socialization and integration. Given this, it is necessary to talk about the need to overcome dezintegrating trends and out of the conflict within specific social groups (firstly in between-generational sence).

Analyzing thoughts T. Parsons, it's stated that we can not speak about the integrative processes in this case, because the state of integration requires a comfortable conflict-free relations within the social system, the main essential characteristics which recognized «stability» and «social order».

Designated by us social processes contrary deepen conflicts in the social system (due to decreased demand for labor in the crisis economies, which include the economy of Ukraine). This lack of integration makes impossible for the youth to compete at the labor market. So obviously there are (or should be) other relatively conflict-free forms of social interaction, social integration to work and labor socialization. Thus the processes of social postmodernization also enhance differentiation, which further exacerbates the problem of labor socialization and integration. Also it becomes important to maintain the integrity and stability of society as a whole by searching system-forming integrative social mechanisms. Obviously the deficit labor (which became a deficit due to the economic crisis) can not be such resources. Therefore, handling the inevitable social conflicts (conflicts) should act the main determinant of stabilization.

It notes that generally responsible for unsuccessful integration processes rely on social institution of education that does not create sufficient conditions for the implementation of young people professional oppor-

© І.В. Шапошнікова, 2015

tunities (gives low-quality knowledge, does not provide a good practice, etc.), prevents its fulfillment, thus contributing to its social exclusion.

Keywords: labor and professional values, college students, college education, ukrainian realities.

Постановка проблеми. Формування певних трудових та професійних цінностей відбувається у процесі соціальної взаємодії із безпосереднім оточенням протягом періоду здобуття молоддю людиною освіти. Тому складно розглядати сучасне студентське середовище як сталу референтну групу професійної соціалізації, однак можна спостерігати, що наявна інтеріоризація певних усталених соціальних норм праці (чи професійної діяльності). Ці процеси відбуваються паралельно із суспільними трансформаціями, обумовленими суспільною постіндустріалізацією (постмодернізацією). Змін зазнає власне характер трансляції цінностей, обумовлюючи їх віртуалізацію та інформатизацію. Одночасно послаблення зазнає соціальний контроль як важіль суспільного тиску під час інтеріоризації норм, загалом змінюється вся суспільно-ідеологічна модель суспільного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Основні теоретичні дискусії щодо питання про трансформації в розвинених індустріальних країнах розгорнулися навколо теорії, репрезентованої американським соціологом Р. Інґельхартом у книзі «Тиха революція», що вийшла в 1977 році, а пізніше розвинена в численних статтях і новій книзі (1991 року) «Культурні зрушення в розвинених індустріальних країнах» [8].

Р. Інґельхарт обґрунтував поступовий перехід суспільства від пріоритету цінностей «матеріалізму» (перевага фізичної й психологічної безпеки і благополуччя) до цінностей «постматеріалізму» – у яких домінує підкреслене значення приналежності до групи, самовираження і якості життя. З огляду на зазначене студентська спільнота виступає середовищем соціалізації певних групових настанов, котрі обумовлюють привабливість (або непривабливість) професійної діяльності певного виду, розглядаючи її через призму можливостей досягнення певних суспільних (групових) стандартів, тому спостереження і аналіз цих процесів класиками соціології є досить актуальними в дослідженнях професіоналізації студентської молоді.

Мета дослідження - проаналізувати взаємозв'язок під час формування трудових та професійних цінностей студентської молоді у процесі соціальної взаємодії із безпосереднім оточенням протягом періоду здобуття молоддю людиною освіти, завданнями є розглянути гіпотези Р.Інґельхарта щодо радикальних змін цінностей, погляди С. Фланагана про існування не однієї, а двох ціннісних площин у суспільній свідомості, визначити низку проблем, котрі перешкоджають інтеграції молоді до соціальних структур та процесів.

Виклад основного матеріалу. Пояснення радикальної зміни цінностей у сучасному суспільстві Р. Інґельхарт обґрунтував двома гіпо-

тезами, умовно названих «гіпотезою недоліку» і «гіпотезою соціалізації». Гіпотеза недоліку виводиться з припущення про те, що цінності індивіда пов'язано з його соціально-економічним оточенням. Люди схильні надавати більшого значення тим потребам, яких їм бракує. Коли первинні економічні й психологічні потреби індивіда задоволено, засновані на них цінності втрачають своє колишнє значення і поступаються місцем іншим. Якщо брати за основу цю гіпотезу, можна було б очікувати, що зміна економічних умов негайно призведе до зміни в ціннісних пріоритетах. Тобто тривалий період економічного зростання і підвищення добробуту зумовлять формування пост матеріалістичних цінностей, а економічний занепад – до зменшення їх значущості. Доповненням до гіпотези недоліку слугує гіпотеза соціалізації, суть якої в тому, що відношення між соціально-економічними чинниками й індивідуальними ціннісними пріоритетами не таке відверте. На соціальні й політичні цінності дорослого індивіда впливає його рання соціалізація. У випадку з трудовою соціалізацією зазначена теза є цілком справедливою. Однак, за умов аналізу соціалізації професійної, дане твердження є хибним через те, що для повноцінної професійної соціалізації існує необхідність у наявності певного рівня трудової соціалізації та загального рівня професійних знань. Канадський соціолог Скотт Фланаган у серії статей, присвячених критиці теорії Р.Інґельхарта, висловив припущення про існування не однієї, а двох ціннісних площин у суспільній свідомості – площини матеріалізму/нематеріалізму і площини авторитаризму/лібертаризму. Він висунув також ідею, що зміна цінностей у межах авторитарно/лібертарної площини більш важлива в сучасних умовах. Результати його досліджень показали, що зміна цінностей, причиною якої є зміна одного покоління іншим, відбувається тільки в площині авторитарних/лібертарних цінностей [6]. Не заглиблюючись у дискусію, варто відзначити, що названі дихотомії є взаємообумовленими та взаємозалежними, адже лібералізм є однією із теоретичних засад постмодернізму.

Другу модель опису соціокультурного середовища пов'язано з традиційними показниками соціального статусу - доходом, освітою і професією. Ймовірно, що групи, які процвітають у даний час, знаходяться в економічно безпечнішому становищі у роки свого формування, ніж менш успішні групи. Тобто, що більшого успіху досягає група, то більшою мірою вона виражає постматеріалістичні цінності. На наш погляд, українські реалії свідчать про виправданість цієї частини теорії С. Фланагана, в якій говориться, що вікові відмінності найбільш суттєві для авторитарних/лібертарних цінностей. Г. Андре-

єнкова підтвердила вищевикладене ситуацією в Росії: «Тиха революція» Р. Інгельхарта в галузі цінностей відбувається в першу чергу як зрушення від авторитарних до лібертарних цінностей, або до так званих «цінностей участі» [1, с. 78; 2].

На підставі проведених досліджень, що базувались на теорії Р. Інгельхарта, Г. Андреєнкова встановила, що групи з вищим соціально-економічним статусом повинні мати більшу постматеріалістичну орієнтацію, ніж групи з нижчим статусом. Але навіть якщо подібну залежність встановлено, залишається питання про її причини. Можливі як мінімум три пояснення причин подібної залежності.

Першу з них дослідниця пояснює вирішальним значенням прихильності до постматеріалістичних цінностей економічної безпеки, яку відчуває індивід.

Другим можливим поясненням може слугувати різниця в рівні освіти.

Третє пояснення суттєвого взаємозв'язку між соціально-економічними змінними і матеріалістичними/постматеріалістичними цінностями, якого дотримується власне Р. Інгельхарт, полягає у відмінностях міри економічної безпеки, яку відчуває індивід під час свого формування. Тобто вирішальними є відношення, за яких автоматично ототожнюються рівні освіти і добробуту, а відтак до студентів приходять усвідомлення суворих реалій [1]. Загалом погоджуючись із запропонованою моделлю варто відзначити, що вітчизняне сьогодення перебуває у фазі транзитивності, що зумовлює активізацію постмодерністських цінностей. На наш погляд, варто також порівнювати віртуальні й реальні можливості досягнення певних соціальних стандартів та цінностей як умови використання товарів (цінностей) замінників. На нашу думку, у разі неможливості досягнення реальних перспектив, припустимо в освіті, мова може йти про отримання симулякру освіти (тобто нефункціональної копії базового продукту). У такому контексті набуває додаткових складнощів питання трансляції та трансформації (а також власне соціалізації) постмодерністських цінностей. При цьому альтернативою лібералізму є авторитаризм (який може виявлятися у вигляді державного втручання в суспільні процеси). Однак і така модель є прийнятною для вітчизняної молоді, де досить значною є група студентів, що вважає за краще професійну кар'єру під егідою державного патерналізму.

Значне розшарування студентів відбувається і під час навчального процесу. Йдеться не лише про успішність, рівень старанності тощо, але і відмінності в спонукальних чинниках навчання. За результатами авторського дослідження виявлено, що значна частка студентів адекватно реагує на ринкові імпульси і внаслідок цього виявляє активність в освоєнні знань. Однак при цьому паралельно існує значна група студентів з протилежними спрямуваннями, для них характерна відсутність більш-менш чітких орієнтирів, формальне пристосування або від-

чуження від навчально-виховного процесу, значущість зовнішніх стимулів у навчанні - таких, як «силова» дія деканату, суворий контроль за відвідуванням занять тощо. Більше того, ними ігнорується доцільність власних зусиль для оволодіння знаннями, отримання професійного самовизначення. Соціально-захисні функції вищої освіти у ряді випадків формують несамостійні позиції студентів, патерналістські моделі поведінки. Зазначені аспекти ми пов'язуємо із низьким рівнем трудової соціалізації та, по суті, професійною і навчальною дезадаптацією. Межевою формою даного процесу виступатиме дезінтеграція, причинами якої може бути недостатній початковий рівень соціальної інклюзії або виникнення соціальної дезадаптації вже у процесі навчання як результат дії когнітивного дисонансу у випадку розбіжностей між особистою системою цінностей та цінностями і нормами конкретної професії.

Зазначене зумовлює високу дослідницьку увагу до процесу інтеграції молоді. У сфері трудової діяльності така інтеграція сприяла б формуванню двох стратегій поведінки: з одного боку, це визначений зарубіжною дослідницею О. Горшковою «особливий тип поведінки соціального суб'єкта, пов'язаний з мінімізацією зусиль для досягнення заздалегідь фіксованого і не пов'язаного з цими зусиллями обсягу та якості винагороди за участь у діяльності різних виробничо-економічних інститутів» [3]. З іншого боку – досягнення бажаного обсягу винагороди без ключової уваги до обсягу зусиль, що витрачатимуться у процесі його досягнення. При цьому перша стратегія не гарантує навіть елементарного соціально-економічного виживання, друга – зумовлює виникнення соціальної самоізоляції.

Як слушно зазначає автор, поступово «склався стереотип, відповідно до якого молодь у суспільстві розглядається як дешевий і незрілий ресурс». Також авторка відзначає «у суспільстві, заснованому на примусі, інтеграція в соціальні структури могла бути досягнута за умови, якщо людина покійно сприймала свою долю» [3]. Не заперечуючи першої частини твердження варто зауважити, що суть адаптації (з чим погоджується і сама дослідниця) – це пристосування індивіда до соціально-економічних умов, до рольових функцій, соціальних норм тощо. Відтак мова йде по суті про ознайомлення індивіда з цими нормами. Фактор зворотного зв'язку (незгода індивіда їх виконувати) означатиме небажання індивіда пристосовуватися до умов конкретного суспільства. Фактично кожен індивід у процесі адаптації має або «покійно сприймати свою долю», або бути відторгненим суспільством.

Інтеграція об'єднує в собі два паралельні процеси: механічне включення в соціальну спільноту і усвідомлення себе частиною цієї спільноти. На емпіричному рівні інтегрованість молоді людини в суспільство визначається мірою її включеності в громадські структури і мірою внутрішньої самоідентифікації з ними шляхом інтеріоризації цінностей і норм

цієї спільноти [4-5]. Погоджуючись із даною думкою, вважаємо за необхідне уточнити, що інтеграція до професійної діяльності також відбувається як механічне включення та як самоусвідомлення. При цьому наявність професії (освіти) та професійний статус і позначатимуть відповідні характеристики. Одночасно отримання цього статусу є неможливим без соціалізації до професійної діяльності.

Натомість суттєвою перешкодою успішної професійної соціалізації, на наш погляд, виступає різке посилення соціальної диференціації та зміна структури громадських стосунків, котрі виступають факторами – демотиваторами процесів професійної соціалізації. Більше того, інтенсивні контакти сучасного покоління української молоді з новими соціальними посередниками, нехарактерними для соціалізації минулих поколінь, роблять розбіжності між поколіннями більш значними, а відтак збільшують соціокультурний та ціннісно-нормативний розрив, наслідком якого є ускладнення діалогу між поколіннями (відповідно і у сфері професійної соціалізації, де роль такого діалогу є значною).

Ю. Зубок окреслила низку проблем, котрі перешкоджають інтеграції (на наш погляд і соціалізації) молоді до соціальних структур та процесів (у тому числі й професіоналізації):

по-перше, в умовах соціальної трансформації молодь частіше заперечує досвід старших, ніж його засвоює. Це змінює форму спадкоємності вже в першій ланці відтворювального процесу;

по-друге, соціально-економічна криза погіршила становище найуразливіших груп населення, до яких належить молодь, і поставила її в конфліктні протиріччя з суспільством;

по-третє, в суспільстві досі не склалося чіткого уявлення про моделі розвитку, відтак незрозумілими є загальні адаптаційні стратегії молодих людей [4]. Погоджуючись із запропонованим поясненням варто додати, що відсутність суспільних пріоритетів унеможлиблює формування життєвих стратегій не лише молоді. Люди середнього віку, приймаючи рішення про необхідність зміни життєвої стратегії, також вступають у конкуренцію з молоддю за умов побудови нових життєвих стратегій та адаптації до тих соціальних полів, де вони до цього представлені не були. Фактично зростає рівень суспільної конкуренції, обумовлюючи його гостроту та поглиблюючи суперечки, а також ускладнюючи формат трудової соціалізації. Так, у разі, якщо представники середнього віку пішли на інші соціальні поля (в інші галузі, професії), то на їх місце прийде молодь, професійна соціалізація якої буде здійснюватися представниками старшого покоління, що додатково ускладнює процес соціалізації за рахунок значно більших суперечок між поколіннями.

Однак, аналізуючи думки Т. Парсонса, можна констатувати, що повною мірою про інтеграційні процеси в такому разі говорити не можна, адже стан інтегрованості припускає наявність упорядкованих безконфліктних стосунків усе-

редині соціальної системи, основними найважливішими характеристиками якої визнається «стабільність» і «соціальний порядок» [9]. Окреслені нами соціальні процеси навпаки поглиблюють конфліктність у соціальній системі (через скорочення попиту на працю в кризових економіках, до якої можна віднести економіку України). При цьому відсутність інтеграції взагалі унеможлиблює конкуренцію молоді на ринку праці. Відтак вочевидь існують (або мають існувати) інші, відносно безконфліктні форми соціальної взаємодії, соціальної інтеграції до праці та трудової соціалізації.

У той же час не можна не звернути увагу, що реформування українського суспільства здійснюється шляхом подальшого ускладнення соціального устрою, посилення структурної і функціональної диференціації. Цей процес відбувається в умовах зростання напруженості й соціальних конфліктів, неабиякою мірою сприяючи їх загостренню [7].

Процеси суспільної пост модернізації також поглиблюють диференціацію, що додатково посилює проблему трудової соціалізації та інтеграції. З огляду на це варто говорити про необхідність подолання дезінтегративних тенденцій і виходу з конфліктної ситуації в межах окремих соціальних груп (у першу чергу в міжпоколінському розрізі). Також значення набуває збереження цілісності й стабільності суспільства в цілому шляхом пошуку системоутворювальних інтегративних соціальних механізмів. Вочевидь дефіцитна праця (що стала дефіцитом унаслідок економічної кризи) таким ресурсом виступати не може. Тому основною детермінантою стабілізації має виступати керованість суспільних конфліктів (протиріч), яких уникнути неможливо. Подібні рекомендації дає і Ю. Зубок, яка в даному контексті розглядає можливість такого примирення дещо іншим, відмінним від традиційного парсонівського розуміння, способом інтеграції. На її думку, інтеграцію варто розглядати не як досягнення стійкості і незмінності, а як спосіб розв'язання соціальних конфліктів. Молодь у ході свого становлення як суб'єкта соціального відтворення вступає в конфлікт з соціальною системою на всіх її рівнях. Причому, якщо в умовах соціальної стабільності конфлікти, як правило, носять локальний характер і розв'язуються переважно на мікрорівні, то в суспільстві нестабільному відбувається їх ескаляція до макрорівня, тобто суспільства загалом [5]. У даному форматі первинна професійна соціалізація в межах ВЗО як соціального інституту може розглядатися як засіб зниження суспільних протиріч, адже у процесі соціалізації професійних та власне трудових норм і цінностей найбільшою мірою відбувається досягнення близькості норм та цінностей. Фактично трудова та професійна сфера виступають чи не єдиним середовищем суспільного міжпоколінського діалогу, існування якого є об'єктивно необхідним (адже трудова діяльність – цілеспрямована форма активності, здійснення якої неможливе без узгодження позицій сторін).

Висновки. Таким чином, залежно від ефективності даного процесу молодь або інтегрується в суспільство, тобто розподіляється в системі соціальних зв'язків, затверджується в структурах і самоідентифікується з ними, або зазнає соціальної ексклюзії (виключення). При цьому відповідне виключення може відбуватися не на суспільному, а на професійному рівні, що стимулює молоду людину до відходу від професійної діяльності певного роду повторення професійного пошуку, або до намагання включення в інші професійні спільноти (обидва варіанти відбува-

ються досить часто). Зазвичай відповідальність за безуспішні інтеграційні процеси покладається на соціальний інститут освіти, що не створює достатніх умов для реалізації професійних можливостей молоді (дає неякісні знання, не забезпечує якісної практики тощо), перешкоджає її самореалізації, сприяючи тим самим її соціальному виключенню.

Процеси неуспішної професійної соціалізації та адаптації, наслідком яких може бути процес соціального виключення також заслуговують на принципову дослідницьку увагу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андреевкова А.В. Материалистические / постматериалистические ценности в России / А.В. Андреевкова // Социологические исследования: [Научный журнал]. – 1994. – № 2. – С. 73-81.
2. Андреевкова А.В. Постматериалистические ценности в России / А.В. Андреевкова // Социологические исследования: [Научный журнал]. – 1994. – № 3. – С. 75-84.
3. Горшкова О.В. Ценностные ориентации современной студенческой молодежи в процессе культурной социализации: на примере Дальневосточного региона: автореферат дис. ... кандидата социологических наук: 22.00.06 / Моск. гос. технол. ун-т «Станкин». – М., 2003. – 19 с.
4. Зубок Ю.А. Исключение в исследовании проблем молодежи / Ю.А. Зубок // Социологические исследования: [Научный журнал]. – № 8. – 1998. – С. 47-56.
5. Зубок Ю.А. Социальная интеграция молодежи в условиях нестабильного общества / Ю.А. Зубок; Рос. акад. наук, Ин-т соц.-полит. исслед., Науч.-исслед. центр при Ин-те молодежи. – М.: Социум, 1998. – 142 с.
6. Инглхарт Р. Модернизация и постмодернизация / Р. Инглхарт // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология; Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 631 с.
7. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи: [Монографія] / [С.І. Бандур, Т.А. Заяць, В.І. Кученко та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. чл.-кор. НАНУ Б.М. Данилишина. – 2-ге вид. доповн. і переробл. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 348 с.
8. Inglehart R. Cultural shift in advanced industrial society / R. Inglehart. – Princeton University Press, 1990. – P. 90.
9. Parsons T. The Social System / N.Y. 1951, p. 204-205; Parsons T., Shils E. (eds.) Toward a General Theory of Action. – Cambridge, 1951. – P. 180.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2015

REFERENCES:

1. *Andreenkova A.V. Materialisticheskie / postmaterialisticheskie tsennosti v Rossii (Materialist / post-materialist values in Russia) // Sotsiologicheskie issledovaniya: [Nauchnyy zhurnal]. – 1994. – № 2. – P. 73-81.*
2. *Andreenkova A.V. Postmaterialisticheskie tsennosti v Rossii (Post-materialist values in Russia) // Sotsiologicheskie issledovaniya: [Nauchnyy zhurnal]. – 1994. – № 3. – P. 75-84.*
3. *Gorshkova O.V. Tsennostnyye orientatsii sovremennoy studencheskoy molodezhi v protsesse kulturnoy sotsializatsii: na primere Dalnevostochnogo regiona: avtoreferat dis. ... kandidata sotsiologicheskikh nauk: 22.00.06 (Value orientations of today's college students in the process of cultural socialization: the example of Far East region: abstract dis. ... The candidate of sociological sciences: 22.00.06). – M., 2003. – 19 p.*
4. *Zubok Yu.A. Isklyuchenie v issledovanii problem molodezhi (The exception in the study of youth problems) // Sotsiologicheskie issledovaniya: [Nauchnyy zhurnal]. – № 8. – 1998. – P. 47-56.*
5. *Zubok Yu.A. Sotsialnaya integratsiya molodezhi v usloviyah nestabilnogo obschestva (Social integration of youth in the conditions of unstable society). – M.: Sotsium, 1998. – 142 p.*
6. *Inglhart R. Modernizatsiya i postmodernizatsiya (Modernization and post-modernization) // Novaya postindustrialnaya volna na zapade: Antologiya; Pod red. V.L. Inozemtseva. – M.: Academia, 1999. – 631 p.*
7. *Sotsial'nyy rozvytok Ukrayiny: suchasni transformatsiyi ta perspektyvy: [Monohrafiya] (Social development in Ukraine: A transformation and prospects: [Monograph]). – Cherkasy: Brahma-Ukrayina, 2006. – 348 p.*
8. *Inglehart R. Cultural shift in advanced industrial society / R. Inglehart. – Princeton University Press, 1990. – P. 90.*
9. *Parsons T. The Social System / N.Y. 1951, p. 204-205; Parsons T., Shils E. (eds.) Toward a General Theory of Action. – Cambridge, 1951. – P. 180.*

Шапошникова Ірина Василівна - доктор соціологічних наук, доцент
Херсонський державний університет
Адреса: 73000, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27
E-mail: inpis5959@mail.ru

Shaposhnykova Irina Vasylivna – doctor of social sciences, associate professor
Kherson state university
Address: 27, 40 rokiv Zhovtnya Str., Kherson, 73000, Ukraine
E-mail: inpis5959@mail.ru